

Віктор Ідзьо

Боярин Володислав Кормильчич -

володар Галицької боярської республіки. ©

Ситуація яка сталася в Галичичині в першій чверті XIII століття в якій наймогутніший представник галицького боярства Володислав Кормильчич, фактично став володарем Галицького князівства, надзвичайна для тогочасної феодальної Європи. Очевидно, що так впливати на галицьке суспільство бояри могли за тих умов, коли вони п знаходилися в останній фазі своєї могутності і знаходилися по європейській феодальній класифікації на статусі великих і середніх центрально-європейських феодалів, і що повинно було забезпечувати їх становище певними конкретними правами з відповідними до їх рангу обов'язками, і широкими повноваженнями та привілеями. М. Ф. Котляр наголошує з цього приводу, що рицарський XII вік висунув галицьке боярство із воїнів у великих магнатів, які уже не тільки обмежували владу князя, але й виходили з під його залежності. Нам відомо багато таких фактів, наголошує дослідник, зокрема в Галицькій Русі[1].

Якщо досконало і поетапно розглядати сходження боярина Володислава Кормильчича, як великого галицького політичного діяча першої чверті XIII століття, то побачимо, що він був одним із впливових лідерів боярської галицької ради ще з 1200 року. Власне він був одним із ініціаторів запрошення волинського князя Роман на галицький престол, про що наголошує літописець словами Романа. “ведуть ня галичани до себе на стіл”, власне він боярин Володислав Кормильчич вів усе управління Галичиною при князю Романі не рахуючись з особою останнього, що заставило владного князя Романа вигнати його на певний час із Галича[2]. Вигнання князем Романом боярина Володислава Кормильчича та його боярського угрупування з Галича означало великий конфлікт, оскільки за плечами впливового Володислава стояла рада великих галицьких бояр. Вокняжіння боярина Володислава Кормильчича у 1212 році, вокняжіння Доброслава Судича у 1241 році, і незалежне правління Коломиєю останнім, це лиш незначні свідчення джерел, які засвідчують нам могутність галицького боярства[3]. Із цього можна зробити висновок, що великі галицькі бояри так само як і князі, володіючи великими володіннями, для захисту і утримання у них своєї влади, створювали свою власну військову систему, яка інколи могла бути могутнішою ніж князівська, інакше не можна зрозуміти тих обставин за яких Володислав Кормильчич міг зібрати таке велике боярське військо, яке могло вести війну з об'єднаною коаліцією руських і польських князів на чолі з краківським князем Лешко. Характерно, що до цього було долучено усе військо Данила Романовича з усіма воями і великими боярами його батька і то за таких обставин вигнати з Галича уся ця коаліція боярина Володислава не змогла.

У такому ракурсі вивчення проблеми стає необхідним, оскільки багаточисельні згадки про діяння галицьких бояр, як про носії їх могутньої економічної, політичної і військової сили, що вирішувала долю своєї батьківщини, долю того чи іншого претендента на галицький престол і навіть долю князя, що займав галицький престол, є очевидною реальністю.

Прикладом може послугувати факт спільного вирішення у 1211 році боярами питання вигнання князів Ігоревичів з Галичини за допомогою угорського короля та радників князя Данила. І тут літописець перераховує нам усіх бояр, які як нам стає зрозуміло, мали свої власні добре озброєні загони воїнів.

У другому випадку знаємо факт надання допомоги Данилом Романовичем Михайлу Всеволодовичу чернігівському, якому князь Данило залишив багато бояр. Літописні свідчення дають право зробити припущення, що самих бояр присланих на допомогу чернігівському князю було не більше двох десятків, але у кожного із них був добре озброєний загін ємністю приблизно від 50 до 100, а можливо припускати і до 500 воїнів. Джерела засвідчують, що боярин Володислав прибув у Галич на чолі свого власного великого війська, що засвідчує військову могутність галицького боярства. Однак не дивлячись на всю могутність галицьких бояр, узурпування Володиславом Кормильчичем влади в Галичині викликало обурення не тільки у князівської верхівки України-Русі, а й у феодальної верхівки сусідніх західних країн, які почали внаслідок відсутності законного спадкоємця на галицькому престолі робити усі спроби, щоб скинути боярина Володислава з галицького престолу і посадити на ньому свого претендента. Боярське правління в Галичині, вважає М. Ф. Котляр, знесиловало край, робило його доступнішим для іноземної агресії[4].

Однак це не зовсім так. Боярський парламент висунувши боярина Володислава Кормильчича на князівський престол внаслідок довготривалої боротьби з руськими князями добився свого реального боярського правління Галичиною. Однак великі галицькі бояри розуміли, що утримати владу в Галичині правлячи нею самовласно вони зможуть визнавши номінально певну залежність від сусіднього могутнього угорського королівства. Галицькі бояри, що по довго знаходились при угорському дворі мали там своїх друзів, родичів серед великої угорської знаті, прекрасно знали систему влаштування цієї держави. Володислав Кормильчич, наприклад, був обдарований землями і маєтками угорським королем, знаходився у родинних зв'язках з наймогутнішим з угорських військових сановників баном Фільнієм. Боярина Судислава поєднували з угорським двором теж земельні надбання в угорському королівстві і родинні зв'язки з можновладцями угорського двору. Отже стремління Володислава були підтримані не тільки угорським королем, усім галицьким боярством, але й більшою частиною сусідніх угорських і чеських феодалів, свідчення про яких нам подає Руський літопис XIII століття. У

Володислава, як зауважує джерело, були наймані чехи і угри, що дало йому можливість вокняжитися і спокійно від імені угорського короля правити Галицьким князівством[5]. Владне правління боярина Володислава мало сприятливі політичні умови, власне в цей час розпочалися чвари волинських і польських князів, які не могли як слід розділити суміжні землі волинських і польських князів. Такі обставини дали можливість боярину Володиславу як слід укріпитися в Галичині, поставити свої залоги по усіх торгово-ремісничих центрах, що давало змогу спокійно правити князівством і забезпечити останнє від раптового нападу сусідів. Хоча слухи про владне правління боярином Галицьким князівством уже розходились по Європі припинити існування боярської республіки в Центральній Європі ніхто із сусідніх володарів не міг. В одному із могутніх сусідніх держав, яка мала вплив на Галичину, угорському королівстві, розпочалась внутрішня феодальна війна, другий західний сусід-Краківське велике князівство і князь Лешко, ослаблений нападами литовських князів, не міг уже поширювати свій вплив навіть у Західній Волині. Тому для боротьби з галицькою боярською республікою він пішов на союз з дрібними волинськими князями. Щоб завоювати приязнь для походу у Галичину Володимирівського князя Олександра, Лешко краківський вирішив повернути йому Белзьське князівство, яке раніше віддав Романовичам, вигнавши останніх в Кам'янецьку волость. Однак бояри князя Василька бачачи, що польський князь Лешко своєю політикою спричиняє феодальні війни у Волинському князівстві, які ведуть до підриву могутності останнього і господарського занепаду, як виразився літописець: "не ізневірились, але усі пішли з князем Васильком в Кам'янець"[6], сюди ж приїхала і велика княгиня Анна з сином Данилом. Знаючи, що боярин Володислав утворив дуже швидко кристалізуючуся політично галицьку боярську республіку, прекрасно ведучи господарство і політичне життя Галичини, зірко споглядала за подіями в Галичині. Вороги боярської республіки князі Волині і Польщі вирішили забути раніші суперечки, помиритися і об'єднатися для боротьби з Володиславом Кормильчичем. З'єднане військо волинських князів Романовичів і пересопницького князя Мстислава зробило спробу розгромити галицьку боярську республіку Володислава. Їх підтримував, більш морально ніж військово київський князь Святослав Всеволодович. Літописець зауважує, що у битві з Данилом "були усі великі бояри його", супроти яких Володислав ввійхав з "своїми уграми і чехами", тобто з іноземними найманцями, які на думку М. Ф. Котляра, утримували його владу в Галичині, оскільки, галицьке населення вороже ставилося до Володислава і не збирало як це звичайно робиться в таких випадках народне ополчення. У великій битві вважає дослідник Данилове військо перемогло. Однак оскільки Володислав залишився володарем Галичини, то в це важко повірити. На нашу думку загони волинян були розгромлені галицькими боярами очолюваних Володиславом, і Данило, про що скрив літописець, змушений був повернутися знову у свій Кам'янець[7]. Дещо

під іншим кутом зору хід війни князів з галицькою боярською республікою нам інтерпритував галицький історик Д. Зубрицький. В той час, коли княгиня з усіма боярами вселилась у Кам'янці у неї не було сил, щоб самостійно зробити похід у Галичину. Цілком імовірно, що цей похід був організований Мстиславом пересопницьким, який розкався, що так швидко утік з Галичини і добровільно залишив такий привабливий престол, чистолюбство не облишило його і він вирішив знову заволодіти ним. За допомогою краківського князя Лешко йому удалося утворити цілий союз князів проти галицької боярської республіки з Володиславом Кормильчичем на чолі. Цей союз вражає своєю чисельністю князів у ньому очевидно окрім Мстислава пересопницького ключовою фігурою був і Лешко краківський, Олександр Всеволодович князь володимирівський і белзький, Данило і Валицько Романовичі князі кам'янецькі. З другої сторони їм противостояв володар галицької боярської республіки Володислав Кормильчич з усіма боярами, що союзували усі свої боярські полки і можливо міські ополчення Галичини. Можна припускати, що Володислав Кормильчич попросив допомоги у своїх друзів і родичів сусідніх угорських і чеських баронів, які прибули на його заклик в Галичину з своїми власними полками. Зібравши основні військові сили у Галичі і залишивши в столиці боярської республіки сильний військовий гарнізон з вибраних галицьких бояр, який очолили брати Володислава Кормильчича бояри Яволод і Ярополк, Володислав на чолі галицького війська з союзними угорськими і чеськими баронами виступив на зустріч руським і польським князям. Обидва війська зустрілись біля ріки Бібрки і почали приготуватися до бою. Лешко князь краківський перший вирядив свої полки у бій, у слід за польським військом у бій вступили полки князя Данила, яких очолювали знамениті волинські бояри Мирослав і Дем'ян, а від Мстислава пересопницького військові загони очолювані боярами Глібом Зеремійовичем і Юрієм Прокопичем. Закипіла кровопролитна битва, і перемогли, як наголошує літописець "Ляхове і Русь", боярин Володислав втративши багато воїнів відступив в Галич. Якщо повважати, що головні сили галичан знаходились в Галичі, а на полі битви полягли полки чеських і угорських баронів, то з'ясовується питання подальшої поразки коаліції польських і руських князів у війні проти галицької боярської республіки. Можна сказати, що тактично Володислав Кормильчич поступив досить добре. Давши бій на полі бою і зрозумівши, що перемогти об'єднане військо руських і польських князів він не зможе, він вирішив розтягнути війну розуміючи, що недостатньо підготовлене до довготривалого походу військо союзників не зможе довго затримуватися в Галичині на тривалий час. Облога Галича не дивлячись на чисельні військові сили союзників не давала ніякого результату. Володислав заздалегідь приготувався до довготривалої облоги міста і забезпечив місто усіма необхідними припасами. Слід зауважити, що війська союзників у більшій мірі склалися із ополчення, яке не було забезпечене великою кількістю припасів

для довготривалого ведення облоги добре укріпленого Галича, військо ж Володислава Кормильчича з відбірних рицарських дружин галицьких бояр і угорських і чеських баронів. Блискавичний удар по слабких зв'язуючих місцях польсько-волинської коаліції привів до розладу військового порядку у стані союзників і у кінцевому результаті до реальної поразки, що застало коаліцію князів з соромом утікати з Галичини. Лешко краківський, наголошував Д. Зубрицький, як злодій а не рицар пограбував околиці Тереховля, Микулина і Збаража з соромом повернувся в Польщу, а Володислав розгромивши коаліцію князів ще більш утвердився володарем галицької боярської республіки[8].

Перемога Галицькою боярською республікою коаліції польських і руських князів повинна була мати якийсь вплив на історичні процеси, що в цей час проходили в Центральній Європі. Власне правління боярина Володислава проклало шлях до утворення Галицького Королівства де правляча династія Угорщини і Польщі в 1214 році на спішській нараді вирішила усунути від правління галицьке боярство і замінити його правління угорською королівською династією. Справа підсилилася і унійними стремліннями Папи Римського Іннокентія III, який за такого династичного розкладу дав згоду на утворення на Різдво Христове 1215 року Галицького Королівства.

Однак боярство не щезло і не вийшло на задні ролі і в Галицькому Королівстві. Бачимо, що при королю галицькому Коломану I воно відіграло велику роль, очевидно цьому послужив попередній етап боярського правління в Галичині. Цілком можливо, що перемога над князями бояр галицьких і баронів угорських, мала вплив на надання угорським магнатам більш значніших вольностей, які відображені у “Золотій буллі” - хартії вольностей наданих у 1222 році угорським королем Андрієм II по закінченні феодальної війни в Угорщині вищій угорській знаті. Як наголошував академік І. П. Крип'якевич, що основні положення “Золотої булли” поширювалися і на галицьких бояр, що забезпечувало їхні маєтності недоторканими навіть руськими князями...[9].

Отже утворення Галицької боярської республіки і вокняжіння галицького боярина Володислава на князівському престолі, як ми бачимо із свідчень угорських, польських і вітчизняних джерел має свої аналоги у сусідніх Угорщині і Польщі. Вбивство королеви Гертруди і архієпископа угорськими баронами, виступи краківських вельмож проти краківського князя Лешка, немов би доповнюють картину виступів сереніх феодалів проти королівсько-князівської влади Угорщини, Польщі і України-Русі. Із наявних свідчень можна зробити припущення, що реалії феодальної війни і виступи феодальної знаті проти влади князів в Україні-Русі, це реалії політичних процесів середньовічної Європи. В Західній Європі, наголошував Д. Зубрицький, таких випадків у цей час було багато. Західно-європейські графи, барони, намісники, воєводи присвоювали собі право закликати на трон скидати з трону королів, незалежно правлячи в своїх землях від центральної влади. Галичина, на думку дослідника,

як складова частина західно-європейського світу теж проживала по цих же законах, вона подібно Франції і Германській імперії, угорському королівству - кишла самовласною знаттю своїх місцевих баронів - бояр, які у XIII столітті були більш тісніше зв'язані з західно-європейським світом ніж східно-європейським, і запроваджували у краю порядки, які перебирали із Центральної Європи, зокрема німецьке право, яке галицькі можновладці ввели через “німецькі ворота Галича”[10]. І тут наголошував історик XIX століття М. Дашкевич, нічого не має дивного, оскільки зв'язана в одну економічну і політичну систему з Угорщиною, Чехією і Польщею - Галичина так як і вище приведені центрально-європейські країни пестрила безліченою бажаною воєн, з яких можна було брати безкоштовну поживу, великою і дрібною шляхтою. Бояри - барони-шляхтичі окрім землі, володіли і великою кількістю нерухомого майна, яке накопичували внаслідок володіння містами і областями, також великою кількістю озброєних слуг у певній мірі дрібних фелдалів. Володислав Кормильчич і його син Держикрай Володиславович, виводять свій боярський рід від кормильчичів, тобто осіб, що постійно перебували при князівському дворі, не дарма з незапам'ятних часів[11]. В. М. Татіщев називає галицьких бояр “постійно знатними”[12], прямо вказує на стародатню знатність бояр промова Володислава Кормильчича під Перемишлем у 1208 році. Звертаючись до бояр знаменитий Володислав проголошував: “Брати! Чому сумніваєтесь! Чи не за цих, що повбивали батьків і побратимів ваших, а ваше майно розграбували і дочок ваших видали за рабів ваших і отчинами вашими володіють - ви хочете тіла і душі свої положити”. Отже із промови боярина Володислава Кормильчича стає ясно, що брати і батьки убитих бояр були також боярами, що у них теж були “свої давні отчини”, які вони уміли утримувати віками, постійно тримуючись при владі, нагромаджуючи багатство. Про багатство Володислава говорять факти, які дають право говорити, що він окрім великих маєтностей в Галичині мав землеволодіння і виноградники в Угорщині, його друг і єдиномишленник по про-угоській партії Судислав, мав двір у якому, як виразився літописець- “і вина і овочів і корму і списів і стріл було дуже багато”, у критичний час свого буття він “у золото перемінився”. Отже, робить висновок М. Дашкевич бояри галицькі у час великого галицького боярина Володислава, зміцнились так, що могли правити Галичиною самі без наявної династії руських князів. Бояри Володислав і Судислав, на думку дослідника, без сумніву були першими особами в галицькому боярстві і народі, їх партія могла об'єднати усіх бояр Галичини і не мати опозиції у середині галицького суспільства.

У пору їх могутності, особливо після того як боярин Володислав розгромив коаліцію польських і руських князів, народ Галичини шанував боярина Володислава вважаючи його за реального володаря Галицької боярської республіки і виразника народних інтересів Галичини[13].

Великий галицький боярин Володислав стояв на чолі Галицької боярської республіки два роки. Слід зауважити, що сам прихід до влади галицького боярина Володислава Кормильчича був явищем не випадковим. Джерела називають його одним з найвизначніших сановників які брали участь у возведенні малолітнього князя Данила на галицький престол. Власне його оточення прогнало із Галича велику княгиню Анну, щоби самовласно від імені малолітнього Данила правити Галичиною. Достойно ми не знаємо скільки часу він правив Галичиною, та очевидно що це було не два роки. У друге боярин Володислав правив самостійно і як бачимо в усіх випадках він опирався на бояр, що може говорити про його міцні соціально-економічні і політичні позиції в Галичині. Розглянуті нами джерела дають право наголошувати, що галицькі бояри були завжди з ним солідарні, навіть у той час коли були змушені піддаватися під протекторат угорського королівства, руських чи польських князів. Як тільки боярин Володислав набирал сил і приїжджав володарювати в Галичину усі бояри тут же покидали руських князів і переходили у табір Володислава, тому не дивно, що у час його правління, йому підкорялась вся Галичина. Із цього можна робити висновок, що Володислав галицький, це феномен середньовічної Європи, особистість, яка наукою ще зовсім не вивчена, та її феномен і у подальшому був немов би прапором руху опору князівській владі у Галицькому князівстві. Цілком можливо, що феномен великого галицького боярина Володислава Кормильчича ґрунтувався на тих принципах, які, давали йому і його боярському класу повну незалежність. Історичний досвід показував боярству, що руські князі не являються гарантом стабільних економічних і політичних відносин у Галичині, своїми військовим змаганнями за владу вони тільки руйнували староукраїнську державу. Тому галицькі бояри, знаючи соціально-економічний і політичний устрій держави других сусідніх західних країн, вибрали більш цивілізованіший із них. Проугорська партія бояр ґрунтувалась на більш демократичніших тенденціях в управлінні країною, які забезпечували галицьким боярам повну незалежність дій в управлінні Галичиною. Тому не дивно, що в першій половині XIII столітті угорський вплив на Галичину був домінуючий. Угорський король Андрій II навіть коли заволодівав Галичиною ніколи не відхилив бояр від її правління, натомість вони завжди залишалися у Галичині домінуючою політичною силою. Можна сказати, що без галицьких бояр, присутність угорських королевичів у Галичині, як утворення Галицького Королівства в 1215 році, була немислима. Факти переконливо доказують, що будь-який військовий похід, який угорський король робив в Галичину не здійснювався без згоди чи просьби галицьких бояр. Так готуючись до походу на Галич, в якому вокняжився Мстислав пересопницький, угорський король Андрій II не тільки звільнив з під варті боярина Володислава і його прихильників, а віддав останнім усі їхні маєтності в Угорщині. Заволодівши Галичиною, утворивши з неї Галицьке Королівство, угорський король Андрій II залишає попередню систему управління, роблячи

галицьких бояр головною силою політичної влади. Тепер він їх називає: "Галицькими принцами", "Галицькими графами", "Галицькими баронами". Факти говорять, що так було в усіх випадках, коли угорці входили в Галичину. Очевидно, що із згоди угорського короля Андрія II великий галицький боярин Володислав Кормильчич правив Галичиною, це підтверджується тим фактом, що угорський король Андрій II увійшов в Галичину у 1214 році не воювати з боярином Володиславом, коли той стояв на чолі Галицької боярської республіки, а щоб захистити Галичину від нападу польських і руських князів. Отже боярин Володислав Кормильчич управляв Галичиною зі згоди і відома угорського короля Андрія II, і тільки більш зручна політична комбінація, згідно якої на галицькому престолі повинен був засісти угорський принц його син Коломан, а сама Галичина згідно папського благословління папи Іннокентія III перетворитися у європейське Галицьке Королівство, на зразок угорського, застала короля Андрія II кинути боярина Кормильчича в угорську темницю, однак ненадовго оскільки джерела в останнє згадують його у 1245 році коливі був у війську претендента на Галицьке Королівство, зятя угорського короля Бели IV князя Ростислава Михайловича і був Данилом Романовичем полонений під час Ярославської битки[14].

На жаль сучасна історична наука так і не розібралась які складні політичні процеси, які проходили в Центральній Європі в XIII столітті, і які привели до утворення Галицького Королівства і припинення володарювання Галицькою боярською республікою боярина Володислава. Історики XX століття вважали, що швидке падіння боярина Володислава після тріумфальної перемоги над руськими і польськими князями говорить, що галицькі бояри не могли правити самостійно, що галицьке боярство нібито роздирали внутрішні суперечності і що воно не мало в народі сильної соціальної бази, так що переоцінювати його силу в перемозі не треба. Однак, зауважував радянський дослідник В. Т. Пашуто, приклад князювання боярина у такому сильному князівстві як Галицьке, може говорити і про домінуючу силу галицького боярства[15].

А це значить, що боярське правління Галичиною і вивіщення самого галицького боярина Володислава Кормильчича було не випадковістю. Сувокупність фактів дає право наголошувати, що він був намісником угорського короля і правив Галичиною за його згодою. При такому розумінні проблеми зрозумілим стає звернення польського князя Лешка до угорського короля Андрія II: "Не гоже боярину в Галичі князувати, за краще буде, якщо твій син і моя дочка будуть нею правити". Король згодився, бо правління боярина Галичиною стало образою для усього вищого князівсько-королівського європейського світу. Однак твердження ряду вчених, що нібито боярин Володислав самостійно без згоди короля захопив владу в Галичині і самовластно управляв нею не відповідає істині. Галицький історик XIX століття Д. Зубрицький з цього приводу зокрема наголошував, що боярин

Володислав нібито вийшов на волю із угорської темниці не внаслідок помилування його королем Андрієм II, а внаслідок того, що в Угорщині спалахнула велика феодальна війна. Він нібито активно взяв участь у повстанні угорських баронів які в ході повстання вбили королеву, усіх німецьких придворних і архієпископа. Що він, об'єднавши охочих угорських баронів повів їх у Галичину після невдалої спроби убити угорського короля Андрія II. Характерно, що з цього приводу Густинський літопис зауважує: “Повстав отже Володислав боярин галицький із Галичини і хотів убити короля, і тоді, як королеви ніяк не можна було думати про нього він утік з товариством бояр своїх, що були разом з ним в Угорщині до Галичини”[16]. Однак дані свідчення ніяк не корелюються із свідченнями других джерел, де яскраво показано, що перед походом у Галичину Андрій II випустив і обласкав і обдарував Володислава і його сторонників, з якими він і виступив в авангарді з “усіми галичанами” у Галичину. Можна зрозуміти причини які підштовхнули угорського короля Андрія II піти на те, щоб дати дозвіл Володиславу на “вокняжіння” в Галичині. В час походу в Галичину в самій Угорщині спалахнула жорстока феодальна війна, убита королева, архієпископ, придворні, щоб припинити війну потрібно було негайно повертатися до Угорщини, залишаючи галицьке питання в угорській політиці зовсім відкрите, вибирати було ні з кого, єдиною реальною силою, яка зберігала вірність угорському королівству були бояри на чолі з Володиславом Кормильчичом. Тому цілком вірогідно, що у критичний момент король Андрій послухав дораду Володислава: “що отрок Данило не зможе мирно управляти Галицьким князівством, а виріши не захоче бути данником Угорщини, що він Андрій II поступить розумно, якщо дасть намісника в Галичину не природнього князя і не іноплеменника, а достойнішого із тамошніх бояр”. Не маючи вибору, знаходячись у критичній ситуації феодальної війни у власній країні, не бажаючи втратити свого впливу в Галичині, володіння якою хоч номінально він вважав однією із найголовніших завдань своєї зовнішньої політики - Андрій II вирішив призначити Володислава намісником Галичини[17]. Твердження Д. Зубрицького, що король Андрій II йшов у Галичину щоби відновити на престолі Данила, відношення до якого у останнього були “такі батьківські і благородні”, і що ніби то тільки боярин Володислав фактом докору, що “виріши Данило не захоче стати данником Угорщини”, змусило останнього призначити боярське правління для Галичини. Тільки феодальна війна у власній країні і не ясні стосунки з Романовичами висунули Володислава на першу роль у Галицьким князівстві[18]. Однак ця істина не вірна. У критичний час для свого володарювання Андрій II бачачи реалії неспроможності Романовичів володіти Галичиною віддав перевагу боярському правлінню і возвів Володислава Кормильчича в угорські намісники Галичини. Без сумніву, що це був нечуваний і сміливий у тій критичній ситуації крок, згідно якого боярин ставав, хоча залежним але володарем Галичини. Андрій II зважився на

такий крок тому, що виходу у нього не було. У той час, наголошував М. Н. Карамзін, коли роздратовані німецьким володарюванням угорські барони вбили королеву Гертруду і загрожували життю самого короля, Андрій II поступив досить розумно давши намісника Галичині із бояр вз'явши з нього клятву вірності[19]. Бажання Володислава і бояр збулось, Володислав ставши першим боярином, що з ласки угорського короля отримав право на Галичину і з своєю дружиною і з угорськими і чеськими найманцями поїхав панувати у своїй батьківщині. Будучи боярином і господарем великих земельних надбань він дуже швидко зумів навести порядок в економічному і соціальному житті Галицького князівства[20].

Сукупність історичних фактів показує, що галицьке боярство було могутньою і домінуючою силою у стародавньому Хорватському князівстві, продовженням якого являється Галичина. По загибелі хорватських князів на полі битви під час війни з Володимиром Святославличем київським у 993 році і по приєднанню Хорватії-Галичини до Київської Русі соціально-політичний лад під егідою нових руських князів не змінився. Вивчення соціально-політичного ладу в Галичині в XI-XIII столітті, зауважує дослідниця К. Я. Софроненко, це і вивчення боярства як правлячого класу Галичини. Правлячи на протязі віків жупами Хорватії, стародавній клас бояри, зберегли свідомість свого стародавнього походження, історію, яка на жаль ще не вивчена[21].

Можна припустити, що бояри галицькі, це ті багаточисленні стародавні князьки, що володіли слов'янськими округами Прикарпаття і Подністров'я до злучення в єдине Хорватське князівство, у якому роль великого князя була дуже незначна, що давало право усім цим князькам практично залишатись незалежними володарями від великокнязівської влади.

У своїй монографії “Общественно-политический строй Галицко-Вольнской Руси” К. Я. Софроненко наголошувала, що великі галицькі бояри наприклад такі як боярин Володислав Кормильчи та інші мали свої рицарські полки, які мало чим відрізнялися від угорських баронів, чи польських магнатів[22]. Однак як ми бачимо для боярського правління однієї військової структури було мало, щоби управляти Галичиною і постійно утримуватися на політичній арені їм потрібна була рада, чи дума, яка ними була створена для концентрації їхньої політичної могутності[23]. Дослідники відмічають, що боярська рада в Галичині відрізняється від князівської ради тим, що являється постійним політичним органом, який вирішує економічні та політичні справи усієї Галичини. Вона складається з бояр, великих земельних власників, єпископа, у неї входили тисяцькі, керівники гарнізонів по найбільших центрах Галичини, посадники по містах, дворські. Боярська рада в Галичині була постійним політичним органом, однак інколи збиралася на вимогу того чи іншого угруповання боярства, інколи по ініціативі чи бажанню князя, при цьому князь не мав права створювати раду не погодившись з боярами. Боярська рада у час

свого функціонування очолювалась певними боярськими лідерами, як Володислав Кормильчич. Цьому визначному боярину рада довіряла виконання своїх рішень і ведення зовнішньополітичних економічних та політичних відносин. Усе це ми бачимо на прикладі двохрічного правління боярина Володислава Кормильчича, який присвоїв собі усі права князівської влади. Боярське правління Володислава на нашу думку є не випадковим явищем у галицькій історії у період феодальних воєн в Україні-Русі. Подальший хід історичних подій в Галичині дає нам право наголошувати, що і сам Володислав Кормильчич став управляти в Галичі зі згоди боярської ради, яка висловила побажання йому її очолювати, що видно із факту, що Володислав Кормильчич стояв на чолі боярських полків, які на протязі року відбивали напади волинськи, київських та польських князів, заставляючи останніх з соромом залишати Галичину. Не дивлячись на те, що Володислав владно на протязі року сидів на галицькому престолі, його владу не признавали ні один із сусідніх володарів, окрім угорського короля та галицької боярської ради. У зв'язку з цим, осоромлений невдачами в галицьких кампаніях проти Володислава краківський князь Лешко дорікав угорському королю Андрію II: "не гоже бояринові княжити в Галичі"[24]. Правління боярина підірвало авторитет князівської влади і в цей же час підносило в очах сусідніх володарів галицьких бояр. Здавалось би, що при таких обставинах, у час арешту Володислава повинно було б змінитися становище і усієї боярської ради, однак цього не сталося. Угорський король Андрій II з волі Папи Римського ічнокентія III утворивши Галицьке Королівство, опосадивши свого сина на галицькому королівському троні знову не став міняти у Галицькому Королівстві традиційного боярського укладу, віддав, як зазначають джерела "увесь наряд галичанам", залишивши великих галицьких бояр кристалізатором фактичної влади в Галицькому Королівстві при галицькому королі Коломану I. Фактично, як ми це бачимо з джерел великий галицький боярин Судислав і його соратники були такими ж як і Володислав Кормильчич реальними правителями Галицького Королівства[25].

У зв'язку з цим польські та угорські хроніки називають галицьких бояр "баронами", "принцами". В одній із грамот угорського короля Бели IV адресованій князю Данилу бояри названі: «Rusciae Baronibus». Грамота угорського короля Андрія II від 1230 року називає галицьку боярську раду :«ex onsilio baronum ae nobilium nostrorum». Папська булла адресована у 1247 році називає бояр «magnates regni». Західноєвропейські джерела характеризують нам бояр, як магнатів та баронів, а їхню раду-консіліум, як боярський парламент, тобто як такий, який ніколи не був князівською думою[26]. Дослідниця К. А. Софроненко вірно наголошує , що у Галичині рада бояр не стала князівською думою тому князь не міг нею управляти, любий володар руський князь чи угорський королевич заключав з нею "ряд", договір, що давало можливість боярам утримувати в Галичині постійну владу у продовж століть і свої

привілеї[27]. Згідно з сувокупності джерел ми бачимо, що у час суперечностей між великими феодалами України-Русі, князями, боярство самостійно утримувало усю повноту влади не потребуючи князівської опіки. Княжіння Володислава цьому яскравий приклад. У той час коли Андрій II воював у власній країні з власними вельможами Володислав настільки укріпився в Галичині, що зумів відбити напад не тільки руських князів, але й більш могутнішого краківського князя Лешка, що й заставило останнього на дипломатичний хід проти Володислава.”Не змігши прийняти Галича”, наголошує нам літописець, Лешко краківський звертається листом до короля угорського короля Андрія: “Не гоже боярину князювати в Галичі. Та візьми но дочку мою за сина свого Коломана і посади їх в Галичі”[28].

Як бачимо зміцнення боярина Володислава сильно налякало польського князя Лешка і заставило останнього дипломатичним шляхом усунути боярське правління в Галичині. Причин наполягати на зміщенню боярина Володислава у польського князя Лешка було предостатньо. Із свідчення польських джерел нам стає ясно, що жителі Кракова теж повстали проти свого князя. Можна вважати, що наявність галицької боярської республіки мало вплив на розвиток подій в Польщі, що може говорити факт виступу краківських вельмож проти князя Лешко, що заставило краківського князя шукати швидкого виходу із тяжкого становища. І вихід був знайдений. Сама пропозиція краківського князя дуже сподобалася королеві Андрію, однак він розуміючи реалії не поспішав замінити правління Володислава в Галичині. Польському князю, як наголошує М. Ф. Котляр, довго прийшлося вести переговори, щоб уговорити короля. Однак внаслідок бажання бачити свого сина королем Галичини і довгі переконання в цьому феодальній верхівки Польщі, усе це дозволило угорському королю схилитись до угоди згідно якої, боярин Володислав мав бути усуненений від влади в Галичині.

В цей же час, коли організатори спішської угоди ділили своїми дипломатичними баталіями Галичину, великий галицький боярин Володислав Кормильчич володарював у останній від імені угорського короля і гадки не мав, що за його плечима проходила така широкомаштабна інтрига. Допоки велися широкомаштабні переговори по втіленню спішського проекту, малолітня польська княжна Соломея стала дружиною угорського королевича Коломана і перебувала при угорському дворі і з радістю чекала на благословення папи Інокентія III. В цей же час, внаслідок широкомаштабних переговорів, які проходили за прямою участю римської курії, було вирішено ліквідувати боярське правління Галичиною. У зв'язку з цим у Галичину було вислане велике угорське рицарське військо, яке було прийняте боярами з радістю. Боярин Володислав очевидно не чекав будь-яких злих намірів короля Андрія II, не чинив спротиву, натомість був схоплений і висланий в Угорщину, де як наголошує літописець і помер в засланні, що являється невірним твердженням, оскільки як засвідчує Руський літопис, Володислав Кормильчич був страчений

Данилом у 1245 році коли внаслідок поразки військ угорського королівства в Ярославські битві попав в полон до володаря України-Русі .

Як бачимо, ситуація склалась так, що галицький боярин став уже не потрібний у політичних планах папського двору, угорського короля і польського великого князя, адже сама галицька боярська республіка лякала як самого короля так і польського князя. Як виразився літописець:”правління Володислава мало для його роду трагічний кінець. Усі князі були не ласкаві до дітей Володислава за його сміливий вчинок”, який являється яскравим епізодом галицької середньовічної історії, так до кінця і не з’ясований[29].

У висновок нашого дослідження наголосимо, що боярство в Галичині не було тим послухним і покірним інститутом влади, яке корилось князівському чи королівському самоуправству, повшання Ігоревиичів, правління боярами при усіх інститутах політичної влади руському, угорському чи польському, як і самовладне правління Володислава Кормильчича, дає право нам наголошувати, що бояри і його політичний орган боярська дума, були постійним політичним органом, який закликав, утверджував і виганяв володарів з галицького престолу, самовладне правління великого бояри на Володислава Кормильчича тому яскраве свідчення, яке являється окрасою та проблемою для подальшого дослідження у з’ясуванні питання розвитку соціально-економічної та політичної історії Галичини[30].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Н. Ф. Котляр. Фомирование территории и возникновение городов Галицко-Волынской Руси. К. 1985, с. 124-125.
- 2.Віктор Ідзьо. Українська держава в XIII столітті. Івано-Франківськ.1999,с.8-9.
- 3.Н. Ф. Котляр. Фомирование территории и возникновение городов Галицко-Волынской Руси. К. 1985, с. 124-125.
4. М. Ф. Котляр Данило Галицький.К.1979, с. 47.
- 5.В.Т.Пашуто. Вешняя политика Древней Руси.1968, с. 244-245.
6. ПСРЛ. М. 1962, т. 2, стб. 728-729.
- 7.М.Ф.Котляр. Данило Галицький. К.1979, с. 48.
- 8.Д. Зубрицкий. История Галицко-Русского княжества Львов. 1853-1855, т. III, с. 55-56.
9. І. П. Крип’якевич. Галицько-Волонське князівство.К.1984,с. 87-89.
- 10.Д. Зубрицкий. История Галицко-Русского княжества Львов. 1853-1855, т. III, с. 57-58.
11. Н. Дашкевич. Княжение Даниила Галицкого по русским и иностранным известиям. Киев. 1873, с. 28-45.
12. В. Н. Татищев. История Российская. М-Л. 1964, т. III, с. 186-189.

- 13.Н. Дашкевич. Княжение Даниила Галицкого по русским и иностранным известиям. Киев. 1873, с. 28-45.
14. Н. Дашкевич. Княжение Даниила Галицкого по русским и иностранным известиям. Киев. 1873,с.100.
М. Н. Карамзин. История государства Российского. М. 1991, т. II-III, с. 100.
Д. Зубрицкий. История Галицко-Русского княжества Львов. 1853-1855, т. III, с. 53.
- 15.В.Т.Пашуто. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. М. 1950, с.203-207.
- 16.Д. Зубрицкий. История Галицко-Русского княжества Львов. 1853-1855, т. III, с. 57-58.
- 17.Chronik Marci. Seria Istor. Hungaru. 2, s. 223.
Codex Diplomat. Mas., ed Kochanowski, Nr. 336.
Scriptores Rerum Hungarum ed E. Szentpetery, Budapestini 1937-1938, tt. 1-2; t.1, p. 467.
- 18.Д. Зубрицкий. История Галицко-Русского княжества Львов. 1853-1855, т. III, с. 57-58.
- 19.М. Н. Карамзин. История государства Российского. М. 1991, т. II-III, с. 101-104.
20. М. Werner. Di Regirung Bela's der vierten, Ungar. Revue, Vien, 1893, s. 141.
- 21.К. Я. Софроненко. Общественно-политический строй Галицко-Волынской Руси XI-XIII вв. М. 1955, с. 8-17.
- 22.К. Я. Софроненко. Общественно-политический строй Галицко-Волынской Руси в XI-XIII вв. М. 1955, с. 53-55.
23. Н. Дашкевич. Рыцарство на Руси в жизни и поэзии. Книга для чтения в историческом обществе Нестора летописца. Кн. 15, вып. 4. Киев. 1909, с. 136.
24. Руський літопис. К. 1989,с.243.
- 25.М. С. Грушевський. Історія України-Русі. К. 1993. т. III, с. 32-37.
- 26.Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, ed. A. Theiner, t. 1, Romae, 1860, №21.
Vetera munumenta historika Hungariam saeram illustrantia/ Ed A. Theiner. Romae. 1859, t. 1, N65.
Chronik Marci. Seria Istor. Hungaru. 2, s. 223.
Codex Diplomat. Mas., ed Kochanowski, Nr. 336.
Scriptores Rerum Hungarum ed E. Szentpetery, Budapestini 1937-1938, tt. 1-2; t.1, p. 467.
- Preussisches Urkundenbuch, t. 1./Ed. Philippi. Konigsberg. 1882, N126.
Anonum Belas Regis Notarii de gestis Hungarorum liber 2;De civitatibus Lodameria et Galicia.-Scriptotes rerum Hungaricarum. T.1.Budapestini. 1937.
Dlugosz Jn. Opera omnia. Cracovie. 1873, p.402-408.
- 27.К. Я. Софроненко. Общественно-политический строй Галицко-Волынской Руси в XI-XIII вв. М. 1955, с. 55-56.

28. Н. Дашкевич. Княжение Даниила Галицкого по русским и иностранным известиям. Киев. 1873, с. 28.

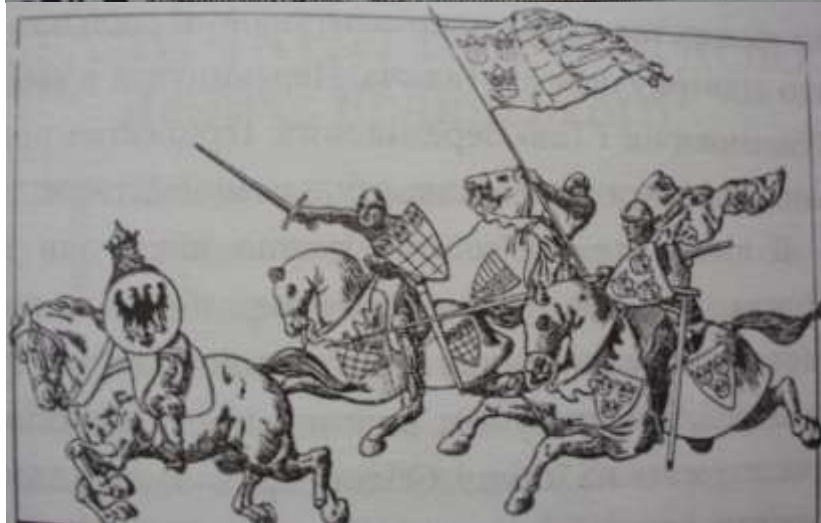
29. Віктор Ідзьо. Українська держава в XIII столітті. Івано-Франківськ. 1999, с. 77-81.

30. К. Я. Софроненко. Общественно-политический строй Галицко-Волынской Руси в XI-XIII вв. М. 1955, с. 28-56.

Віктор Ідзьо - доктор історичних наук, професор, академік – директор Інституту Східної Європи, завідувач Кафедрою українознавства(Львів). 12.05.2020р.

Sojuznyky

Kyjiv Halyč ne šanuje,
tomu Kyjiv my zrujnujem!

